

עלון לב המועדים

גליון מיוחד לרגל סיום הש"ס בענין עריכת וכתבת הגמרא - וסיום

טעם אחר: מלשון נמר שהוא סיום שהוא סיום המקרא והמשנה (לקט כללי הגמרא עמוד כו).

טעם שאין מסכת בש"ס שמתחילה בדף א' ותמיד דפי הגמרא מתחילים בדף ב'

להורות לאדם שלא יתנאה אחר שלמד כל המסכתות והדפים כי עדיין לא למד את האלף וצריך לחזור וללמוד (ברית אברהם הובא במנהגי בית יעקב א א).
טעם אחר: ע"פ המדרש (בראשית רבה א ד) שלכך פתחה התורה בב' ולא באלף לפי שבית הוא לשון ברכה ואלף לשון ארור, אמר הקב"ה אפתח בבית בלשון ברכה ולוואי שתוכל להתקיים עכ"ל, ולכן בתורה שבע"פ ג"כ מתחילה המסכתות בדף ב' שהוא ברכה (מנהגי בית יעקב א, א).

הטעם שכל עמוד נדפסו רש"י ותוס' בד' שורות שוות

כדי לרמזו שצריך לחזור ד' פעמים על כל דף ודף, והוא על פי דברי המהרש"א (עירובין נד, ב הידושי אנדות) שאר שנתחזק הלימוד ג' פעמים יהיה הלימוד הרביעי אמיתי לשמו (מפי השמועה).

"האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם"

לאורך הש"ס אנו מוצאים את הקפדה לומר דבר בשם אומרו רוב הפעמים החוליה המסורת את המימרא היא בת שניים או שלושה אמוראים, אך ישנם מימרות שיש בהם שבעה בעלי מסורה (עיין חולין צח, א).

משניות - הטעם שהמשניות נקראות משניות

מלשון שינון דהיינו שהיו לומדים אותם ומשננים את המשניות.

מלשון "משנה למלך": כיון שהמשנה היא משנית לתורה שבכתב (הקדמת מלאכת שלמה למשניות בשם הערוך ערך אמר).

הטעם שהמשניות נקראות מסכתות

מסכת מלשון אריגה: ביאור: לפי שתורה שבעל פה דומה לצמר ופשתים שעומלים ואורגים בה לכן נקראת מסכת מלשון אריגה כמו עם המסכת דכתיב גבי שמשון (שופטים טו יג) כלומר אורגים הלכות לפרקים, שמקבץ כל הדברים של ענין אחד זו היא מסכתא (ספר הסידים תתקכח).

מלשון "שמועה": כמאמר הכתוב (דברים כז ט) "הסכת ושמע ישראל" כי דברי תורה שבעל פה היו מקובלים משמועה אל שמועה (הערוך ערך מסכת).

"אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף זהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם" (אור החיים דברים פרק כו).

תלמוד בבלי - מי חיבר את הגמרא

"רב אשי ורבינא סוף הוראה סוף כל האמוראים", עד ימיהם היתה נשאלת שאלה בבית המדרש כל אחד היה אומר את טעמה, ורב אשי ורבינא סידרו שמועות האמורים שלפניהם וקבעו אותן על סדר המסכתות כל אחד על סדר המשנה הראויה והשנויה לה, על כך הקשו קושיות שיש להשיב עליהן ופירוקין שראויים לתרץ הם האמוראים שעימיהם וקבעו הכל בגמרא (רש"י בב"מ פו, א).

כמה זמן לקח לסדר את הש"ס

במשך שישים שנה ערך רב אשי יחד עם שאר האמורים את התלמוד סדר הלימוד היה כשתי מסכתות בשנה כך שבשלושים שנה הראשונות הם סימנו את הש"ס כולו ולאחר שלושים שנה נוספות סימנוהו בשנית. [עיין בב"ב קנז, ב על שינוי בין הלכה שנלמדה בפעם הראשונה לבין זו שנלמדה בפעם השניה "מהדורא קמא דרב אשי אמר לן.. מהדורא בתרא דרב אשי אמר לן... והלכתא].

גמרא ירושלמי חיבר ר' יוחנן בארץ ישראל קרוב לשלוש מאות שנה אחר חורבן (רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה).

הטעם שהגמרא נקראת תלמוד בבלי

לפי שנתחבר על ידי חכמים שהיו גרים בארץ בבל.

טעם אחר: בבלי מלשון בלול – מעורב שהתלמוד מעורב מכל הלימודים שהיהודי חייב ללמוד מקרא – תנ"ך, משנה – משניות, תלמוד – גמרא ובנוסף לאלו יש הרבה מוסר והנהגת דרך ארץ (עיין גמרא סנהדרין כד, ב תוס' שם ד"ה בלולה).

הטעם שגמרא נקראת בשם זו

לפי שתלמוד בלשון ארמית הוא גמרא, כמו אידך זיל גמור, גמירי.

טעם אחר: לפי שהעוסק בגמרא חונה מלאך ה' סביבו מימינו מיכאל משמאלו גבריאל מלפניו אוריאל ומאחוריו רפאל ועל ראשו שכינת אל, ר"ת גמרא גבריאל מיכאל רפאל אוריאל (יש"ש סוף סוכה).

מלשון "מסכה יינה": (ערוב יין במים) ביאור לפי שכל מסכת מזוגה ומעורבת בדינים שונים ואמר מסכה יינה על ערוב ומזיגה דברי כולה כי דיניה ומשפטיה צדקו יחדיו ותלום זה בזה, ונלמדים ונדרשים זה על ידי זה ולכן קראו לקבוץ פרקים מסכת (תוי"ט בפתיחה למשניות).

מלשון "מסך": ביאור: מסכת מלשון מסך שלפני הפתח, שתורה שבעל פה היא הפתח להיכנס לתורה שבכתב (תוס' אנשי שם).

מלשון "כיסוי": כמו "ויסך בדלתים ים" (איוב לח ה) לומר המשנה היא נסתרת שאי אפשר להבינה אלא מתוך תלמוד (תוס' אנשי שם שם).

"חסורי מחסרא והכי קתני"

הטעם שהיו מחסירים תיבה מהמשנה עד שהגמרא הוצרכה לשאול על

לשון המשנה שאינו ברור דין

יש לבאר על פי התוס' (סוף מגילה לב, א) שכתב שחז"ל היו רגילים לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונים אותה על פה ועל ידי כך היו נזכרים יותר

ולפי שהיו רוצים לחזק המשנה בכח הזכרון ועל ידי הניגון נזכר היטב לישנא של המשנה לפי שהזמר היה מסודרם לפי המילתו והבבות של המשנה

ולכן כמה פעמים בחר התנא גם כן במילה זו ולפעמים באחר הכל לפי הנאות הקול השיר המיוחד למשנה

ומזה הטעם לפעמים נשנה בבא שנראית יתירה במשנה זו ואין צריך לומר זו, אבל היה כדי לשקול בבות המשנה כפי הבבות שבפרקי השיר ומזה הטעם אף שנהיה חסורי מחסרא הניחוחו כך כמובן ממילא, שאל"כ יהיה מעשה לסתור ואם היו מבלבלים המילות יתבלבל השיר המיוחד לה ויתבלבל הזיכרון ותשתכח המשנה ח"ו, ובדבר זה יתורץ כמה קושיות ודקדוקים (תפארת ישראל בפירושו המשניות ערבין פ"ד מ"א כבועו אות א, בספר מצרף להכמה פ"ח כתב שראה משניות בכ"י עם מנגינות).

הטעם שהתנאים כשאמרו דבריהם לא הרחיבו לפרש הדבר יותר

לפי שהתנאים לבם היה רחב ודי היה להם להבין במילות קצרות ובכל דור ודור הלכה ונתמעטה הלבנה, לכן בכל דור ודור צריך לברר דבריו יותר, ולכן אנו יכולים לדחוק ולומר בדבריהם הכא במאי עסקינן או הכי קאמר, משא"כ דרך האמורה לפרש דבריו ולא לסתום ולכן לא יכולם לומר בדבריהם הכא במאי עסקינן (של"ה תורה שבעל פה דף ו).

מהו "תיקו"

"תיקו": כשנספקו חכמי הגמרא בשאלה ולא נודע פתרונה כתבו "תיקו", מהו תיקו.

"תיקו" מלשון תקומה: דהיינו שהקושיא נשארת וצריכה תקומה (רבינו שמואל הנגיד במסוף הערוך ערך תיק).

"תיקו" מלשון תיק: כאותו דבר שנמצא בתיק ואין ידוע מה יש בתוכו עד שיבוא אליהו הנביא ויגלה מה יש בתיק (ספר הערוך ערך תיק).

"תיקו" מלשון אישתקו: כלומר שלא היה להם מה לענות והשתתקו בענין זה (הגהות מוסף הערוך).

"תיקו" תהא קאי: כלומר הקושיא תהא קאי ועומדת עד לפיתרונה (הגהות נר ערוך).

"תיקו" נוטריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות כלומר כשיבוא אליהו הנביא זכור לטוב יפתור ויתרץ את כל הקושיות (תוס' יו"ט למסכת עדיות פ"ח מ"ז ד"ה שנאמר הנני).

תנאים ואמוראים - מושגים תלמודיים

מערבא: כינוי בפי חכמי בבל לארץ ישראל, שהיא ממערב לבבל, **"במערבא אמרי":** בארץ ישראל אמרים "בעי במערבא" שאלו בארץ ישראל, בארץ ישראל נשאלה שאלה זו. "גמרא דבי מערבא" כינוי לתלמוד ירושלמי.

תנאים: הטעם שנקראו כן כי תני פירושו מעינן שונה ותנא לשון תרגום ושננתם מתרגמינן ותתנינן (ערוך ערך אמר).

אמורא: הוא כינוי לחכמי התלמוד ופירושו אומר ומפרש.

"רבי" "רב" "מר": בא"י נקראו חכמי התלמוד "רבי", **והטעם:** לפי שבארץ ישראל היו סומכים לדון דיני קנסות וקורין אותו רבי דכתיב (שמות כב) "עד האלהים יבא דבר שניהם" ואין אלהים אלא מומחה ומוסמך (סנהדרין ב, ב רש"י) [עיינן כתובות מג, ב שקודם שעלה לא"י היו קוראים לו רב ולאחר שעלה ונסמך נקרא רבי] (הקדמה למשנה בדרכי המשנה מהגאון בעל העין החיים), ובבבל "רב" או "מר".

אביי ורבא "הויות דאביי ורבא" (סוכה כה, א).

אביי היה יתום מאב ואם כשעברתו אמו מת אביו וכשילדתו מתה אמו (קידושין לא, ב), **שמו** אביי נחמני (פסחים קיב, ב), **והטעם שנקרא נחמני:** לפי שגדלו רבה בר נחמני שהיה דודו (רשב"ם שם, נדרים נד, ב ר"ן).

אביי ר"ת "אשר בך ירוחם יתום" (אוצר הידיעה מערכת א).

רבא: רבא היה חבריו הגדול של אביי, וכבר בילדותם למדו יחד (ברכות מח, א) ועל שמם נקרא הש"ס "הויות דאביי ורבא".

רש"י פירש הקונטרס

בעלי התוס' קראו לפירוש רש"י שחבר על התלמוד קונטרס, והטעם: לפי שבתחלה רש"י חיבר את הפירוש קונטרס קונטרס ואחר כך נעשה ממנו ספר מיוחד (תשבי אות הקו"ף).

שלוש מהדורות של רש"י החיד"א (בשם הגדולים ערך רש"י) כתב שהיה שלוש מהדורות לפירוש רש"י על הש"ס והמהדורה השלישית היא שבידנו.

ר"ת - רבינו תם נכדו של רש"י ושמו רבי יעקב

הטעם שנקרא שמו "רבינו תם" על פי המדרש (ילקוט"ש בחוקתי רמז תרעד) על הפסוק (במדבר כו ב) "ותם לריק כחכם" יש שמישיא את בתו ופסק לה ממון הרבה ולא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו נמצא קובר את בתו ומאבד את ממונו

הרי שקללה "ותם לריק כחכם" היא על המשיא בתו ונותן לה הרבה ממון ומתה בתוך השבע הברכות ובעלה שלא עמל מאומה עבור האשה יורש את הממון שאביה עמל להשיג ובוה מתקיים "ותם לריק כחכם"

ור"ת ביטל את הגזרה זו על ידי שתיקן שאם מתה אשה בשנה ראשונה יחזיר הכל לאבי האשה ולכן נקרא שמו ר"ת לפי שעל ידי התקנה שלו ביטל את הגזרה "ותם" לריק כחכם (הנהגות מהרי"ד על תורת כהנים ספרא דבי רב).

טעם אחר: ר"ת נקרא כן מלשון הפסוק (בראשית כה כז) "ויעקב איש תם יושב אוהלים" ובכדי לתת סימן בינו ובין ר"י בעל התוספות תלמידו של ר"ת לכן קראו לו ר"ת (כ"ה באוצר הגדולים).

ר"י הלבן (כתבות לה, ב) רבי יצחק שהיה ריע של רבינו תם.

הטעם שנקרא ר"י הלבן לפי שפעם אחת אמרו למלך שיש מנהג ליהודים שקודם יו"כ לוקחים תרנגולים לבנים ושוחטים אותם לכפרות, וכששמע המלך על המנהג המוזר נכנס שנאה בלבו ובמוצאי יו"כ שלח המלך להודיע שבתוך ג' ימים יביאו לו סך גדול תרנגולים לבנים ואם לא יגרש את כל היהודים, כשמעו היהודים לא ידעו מנין יביאו סך עצום של תרנגולים לאחר שבערב יו"כ שחטו את כולם ואין כמעט בנמצא

וכשסיפרו לרבינו יצחק הדבר נדדה שנתו ולפנות בוקר נפלה עליו תרדמה ויראה בחלום איש זקן שאמר לו אל תדאג ועשה מה שאומר לך תקרא עשרה אנשים לאסוף כל התרנגולים שיש בעיר ובמקומות הסמוכים וכן עשו והנה למחרת בבוקר כשפתחו את הלול של התרנגולים ראו גם ופלא כל התרנגולים השחורים והאדומים הלבנים כשלג ולמן היום ההוא נקרא רבינו יצחק בשם ר"י הלבן לספר הישועה הגדולה והנפלאה אשר עשה ה' על ידו לעם סגולתו (ספר כבוד דוד הפמרת פרשת נח בשם רבינו יוסף חיים בספרו ברכת חיים).

יש אומרים שר"י הלבן שמסופר עליו הסיפור הוא ר' יוסף פארנוס והוא רבו של הרדב"ז ולא ר"י הלבן של תוס' בכתובות].

רב מרי בר רחל

הטעם שיחסו את שמו על שם אמו ולא על שם אביו

לפי שרחל אמו היתה בתו של שמואל ונשבת ונישאת לגוי שלאחר מכן התגרש ושמו היה איסור גיורא ומחמת כבודו של אותו חכם שנוגד שלא בקדושה ייחסוהו בגמרא אחר אמו.

רפואה בזכות לימוד התוספות

מעשה היה כמ"ז שהיה עוסק ליישב קושיות התוס' ובא אליו אשה ובכתה על בנה הוא חולה והשיב לה שהוא נותן את התירוץ הזה שתירץ קושיית

התוס' לבנה שבזכות זה יתרפא ותיכף נתרפא (מובא בספר חקל יצחק להגה"ק מספינקא הי"ד, וכעין זה מובא בגאון רבי אריה לייב צינץ זצ"ל הובא בסו"ס שו"ת מהרא"ל צינץ בקונטרס תפארת אריה אות לה).

רוק של ת"ח עתיד להחיות מתים

עתיד הקב"ה להחיות עמי ארצות במללי שינה דהיינו כשלומדים התלמידים וישנים על הספר ריר היוצא מפייהם הקב"ה משמרו ועושהו טל ומחיהו מתי עם הארץ (הר"ר יחיאל מפארי"ז, בביאור על פיוט תפן במכון לפני ימי כמוך אב הרחמים" ביום א' דר"ה כמוסף בסיום הפיוט "יסר אטומים להחיות במללי שינה", ילקוט חרש משיח ותחית המתים כה).

סגירת הגמרא

הטעם שסוגרים את הספר כשלומד ויוצא באמצע לימודו

משום שאסור להניח ספר פתוח משום בזיון שמא יפול עליו דבר מגונה (ש"ך על התורה). **טעם אחר:** משום סכנה ומעשה שהיה (ספר הסידים).

שמחת סיום הש"ס שבעה ימים

בעיירות ליטא בעת שעשו סיום הש"ס עשו משתה ושמחה ולבשו חג שבעת ימים, אף הנשים נטלו חלק בשמחה בזה שאפו מאפה ובשלו תבשילים לסעודת הסיום (ספר אתקיננו סעודתא עמוד ד הערה 8).

ברכת "שהשמחה במעונו" בסיום מסכת

יש אומרים: שיש לברך ברכת שהשמחה במעונו בסיום מסכת והטעם: לפי שהסעודה שעושים לכבוד סיום מסכת נקרא סעודת מצווה (עין שבת קיח, ב) ולכן יש לברך שהשמחה במעונו שאין לך שמחה יותר לפני הקב"ה אלא שמחה של רינת התורה, ולא גרע מפדיון הבן דלפרסום בעלמא הוא (ים של שלמה בב"ק פרק מרובה סימן לז).

ומסיים וכך הורתי פעם אחת למעשה ונתבלבל השמחה במהומות גדולות על ידי סבות קשות ותליתי הפרחון בי שעברתי על דברי רבותי שלא שמעו מעולם דבר זה (יש"ש שם).

להתחיל מיד מסכת חדשה

מהרש"א (ע"ז יט, א) כתב שבשעה שמסיימין מסכת אחת יש להתחיל מיד מסכת הבאה, והטעם: כדי של יהיה לשמן מקום לקטרג כמו שעושים בשמחת תורה (טור תרס"ט) שמתחילים מיד ספר בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשמן לקטרג ולומר כבר סיימו ואינם רוצים לחזור.

מקור לסעודת סיום

יש אומרים: משלמה המלך דכתיב "ויקץ שלמה והנה חלום ויבוא ירושלים ויעמוד לפני וגו' ויעש משתה לכל עבדיו" א"ר אלעזר מכאן שעושים סעודה לנמרה של מצווה (ספר האשכול).

יש אומרים: שמקרו מהגמרא שבת (קיא, ב) "אמר אביי תיתי לי דכי הזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכתא עבדינן יומא טובא לרבנן מכאן נהגו כל

ישראל לסיים בשמעתתא וליתן שבה והודיה למקום ולפרסם אותה שמחה שזה לכך שעושים סעודה בעת שמסיימים (יש"ש ב"ק סוף פרק ז).

אזכור עשרת בני רב פפא בסיום מסכת

מנהג זה הוא מנהג קדמון, עוד מימי הגאונים. **מי הם עשרת בני רב פפא:** לדעת רב האי גאון, עשרת השמות הללו אינם אחים, אלא בנים של אמוראים שונים ששם היה רב פפא (האשכול הלכות ס"ת סימן יד). **יש שאומרים:** שאלו היו בניו של רב פפא תלמידו המובהק של רבא.

הטעם שמזכירים את רב פפא ובניו בסיום

מפני שכל בניו היו מאירים וגדולים בתורה ורב פפא שהיה עשיר גדול ומחזיק לומדי תורה, היה עורך סעודה לבניו בכל סיום מסכת, לכן זכה שמזכירים אותו ואת בניו (יש"ש ב"ק סוף פ"ז בשם רמ"א באחד משובותיו).

טעם אחר: שהייתה קבלה שבנים אלו של רב פפא, תלמידו של רבא, נהרגו כולם על קידוש השם (בהדרן בסוף ספר ניצוצי אור לר' ראובן ב"ר משה מרגליות הביא בשם ספר הכריתות לר"ש מקינן חלק דורות האמוראים שער ב שבשנת אלפים ק"ג ליצירה שהיא תרס"ג לשמרות נהרגו בניו של רב פפא), ורב פפא עצמו הוא שיסד להזכיר את עשרת בניו שנהרגו על קידוש ה' בסיום כל מסכת כדי שתהא להם עליית נשמה בכל פעם שעורכים סיום מסכת שעה שהם נזכרים כולם בזכירה אחת (הגאון רבי שמעון פולק אב"ד בעלעניש שבהונגריה בספר תשובותיו "שם משמעון" סימן יט).

טעם אחר: כנגד שלום שהביא רב פפא לעולם, עשרת בני רב פפא מוזכרים על שם עשר מחלוקות בש"ס שרב פפא עשה שלום ביניהם, כאשר חשש לשתי הדעות והנהיג לעשות באופן שיוצא ידי חובת שניהם כגון במחלוקת חכמים (ברכות נט, א) כיצד יש לברך בעת ראיית הקשת אם יש לברך "ברוך זוכר הברית" או "נאמן בבריתו וקיים במאמרו", ורב פפא הכריע שיש להזכיר את שניהם "ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו", ובאופן זה נהג רב פפא בעשר מחלוקות בש"ס (מובא

למאה בשם החת"ס, וכן בשם הגאון רבי שמשון אהרן פולנסקי אב"ד טעפליק דבריו

מובאים בלקט חידושי הנקרא ישועות שמשון).

מסכתות בבלי ירושלמי

בבלי יש"ל"ו מסכתות, 1 בסדר זרעים, 11 בסדר מועד, 7 בסדר נשים, 8 בסדר נזיקין, 8 בסדר קודשים. 1 בסדר טהרות ולאחר כן נסדרה גם מסכת תמיד שבמסכת קודשים.

הטעם שעל שאר המסכתות לא נכתב תלמוד

מקובל לומר מפני שהם עוסקות במצוות שאינם שייכים כל כך בזמנו, או המצוות התלויות בארץ.

בירושלמי יש"ט מסכתות, ארבעת סדרים זרעים, מועד, נשים, נזיקין, וכל ג' פרקים ראשונים ומשנה אחת מפרק רביעי של מסכת נדה שבסדר טהרות.

מספר הדפים של ש"ס בבלי

אלפיים ושבע מאות ואחד עשרה דפים (עם מסכת שקלים).

פרקי הש"ס 524 פרקים בש"ס כמנין תלמוד בבלי.

המסכת הגדולה בש"ס

יש שמועה מפי הגאון שמסכת ברכות היא הגדולה ביותר במספר תיבותיה אבל המתבונן יראה שאין הדבר כן ומסכת שבת היא המסכת הגדולה בש"ס בבלי במספר התיבות (וכנראה כוונת הגר"א לירושלמי שירושלמי ברכות היא הגדולה בכל הש"ס).

מסכת הגדולה בדפים: מסכת בב"ב היא הגדולה במספר

הדפים שלה מסתיימת בדף קעו.

המסכת השניה בגדולה היא מסכת שבת שמסתיימת בדף קנו.

הפרק הגדול בש"ס במספר בדפים: בקידושין "האשה ניקנת".

המסכת הקטנה ביותר: במשניות מסכת קנים בירושלמי מכות.

פרק שמתחיל ומסיים באותן מילים

פרק ב בסנהדרין מתחיל במילת כהן גדול ומסיים במילת כה"ג.

התוס' הגדול בש"ס: במסכת בב"ק דף קו, א ד"ה עירוב.

מסכת בבבלי שהיא מהירושלמי – מסכת שקלים

והטעם: מכיון שקלים היא המסכת היחידה בסדר מועד שאין עליה גמרא הכניסו המדפיסים את הירושלמי במקום הבבלי.

והרב מטעפליק מטעים כי כיון שהיה רב פפא רחים רבנן אוהב את החכמים וחושש לדבריהם, הרי שזכה לבנין רבנן כנגד כל מחלוקת בה חשש לדברי שני החכמים, ולכך זכה שבניו יוזכרו בעת כל סיום מסכתא.

טעם אחר: לפי שהיו בני רב פפא בדור חתימת התלמוד, ולפי שהיו גדולי תורה מפורסמים, התבקשו על ידי רבינא ורב אשי חותמי התלמוד, לעבור ולהגייה כל מסכתא, וכך אכן עשו כשהם חותמים בסיום כל מסכת את שםם כדי להורות שהספר מתוקן והוגה כהלכה. עם השנים הועתק שםם מספר לספר, וכיון שהיתה חתימתם סמוכה לנוסח הדרן החלה נכללת בתוכו וכך זכו שיהו שמותם של מגייה הש"ס, נזכרים בכל סיום מסכת עד ימינו אנו (ספר מטעמים בשם שארית יוסף).

הדרן עלך – בלי נדר

ביאור הדרן מלשון חזרה שאומרים שיחזור על המסכת שלא ישבח (א"ר סו"ס קלט פמ"ד שם ס"ק יד, אשכו הלכות ס"ת).

והטעם שלא אומרים בל"ג הא

אמרינן בנדרים (ה, א) שהאומר אשנה מסכתא זו" הוי נדר וחייב לקיים, וא"כ היה צריך לומר בלי נדר.

כיון שאין כוונתו לנדר ולא אמר ממש בלשון נדר והתחייבות, מועיל בזה מה שאומרים בערב ר"ה מודעה על ביטול נדרים, והוי כאילו אומר בל"ג (הגרשו"א מנחת שלמה צא, הנרי"ח זונפלד בספר שלמת חיים או"ח רלא).